

I 1.14. Vol. 110 Pg. 5447-5500.

SAAKNOMMER: CC 482/95

DELMAS

1986-06-18

DIE STAAT teen:

PATRICK MABUYA BALEKA EN 21

ANDER

VOOR:

SY EDELE REGTER VAN DIJKHORST EN

ASSESSORE: MNR. W.F. KRUGEL

PROF. W.A. JOUBERT

NAMENS DIE STAAT:

ADV. P.B. JACOBS

ADV. P. FICK

ADV. W. HANEKOM

110

NAMENS DIE VERDEDIGING:

ADV. A. CHASKALSON

ADV. G. BIZOS

ADV. K. TIP

ADV. Z.M. YACOOB

ADV. G.J. MARCUS

TOLK:

MNR. B.S.N. SKOSANA

KLAGTE:

(SIEN AKTE VAN BESKULDIGING)

PLEIT:

AL DIE BESKULDIGDES: ONSKULDIG

KONTRAKTEURS:

LUBBE OPNAMES

VOLUME 110

(Bladsye 5 447 - 5 500)

MR BIZOS : My Lord, it is with some regret that I have to inform Your Lordship that no progress was made, but I would like to place on record that Mr James Sutherland who is in court proceeded to the EasternCape almost immediately after the court adjournred on Monday and because he is a comparative stranger to the area, two attorneys from that area were asked to assist us, namely Mr David Delagaap of Grahamstown and Mr Silas Nkanunu in Port Elizabeth. The latter in particular having acted for a number of people from Summerset East in their dealings with the police during the period under (10) investigation. Both local attorneys on the report that I have from Mr Sutherland and the clerks and acquaintances spent the better part of yesterday trying to contact the persons that have been referred to by the witness in his evidence. Unfortunately, to use a colloquial expression, every avenue sought led to a dead end, that none of the people appeared to be available. The relatives of some of them were apparently reluctant to speak forthrightly, some saying that they did not know whether the persons concerned were either detained or were in hiding. So that we were not in a position to (20) contact them.

Partly, as a result of the turn that the case has taken and partly because of the difficulties that we find ourselves in, we have decided to ask Your Lordship to strike out certain portions of this witness's. We have given consideration to the nature of the evidence and Your Lordship's judgments in relation to the relevancy of evidence and we would submit with respect that the evidence of conversations between this witness and the, I will use a collective word, the delegation of the thirteen persons purporting to represent COSAS and the other(30) conversation of the young man who was the third year

.../ attorney's

attorney's admission student ... (Mr Krügel intervenes)

ASSESSOR. (MR KRÜGEL) : Mzuki Sibanzana.

MR BIZOS : Thank you. That conversations of this nature are not admissible in this trial against these accused and we submit that we have been particularly tolerant in not taking objection to the State's leading of this sort of loose evidence in our submission, but from now on and because of the difficulties that we are facing we believe that we cannot act in the same pattern than we have done hitherto in letting the evidence go in and we will see what we will do with it at (10) the end of the case. We have not referred Your Lordship to this sort of thing, to what I am about to refer to in the past in a spirit of co-operation and on the basis that it would be quicker to try and get it over with rather than having objections, but let me try and list the departure from the ordinary rules, procedure and evidence, that the evidence of this witness, in particular in those two respects departs from the ordinary procedures that are adopted in our courts. First of all we are entitled to a list of witnesses. Of course the Court has a discretion not to bind the State to the witnesses (20) that are listed. A search of the two hundred odd witnesses in the - at the back of the charge-sheet does not appear to us to contain the name of Lieutenant Labuschagne. His evidence is not eluded to in any summary which an accused person is entitled to in any simple transaction covering one event. The greater the scope - rather the greater the ambit of the indictment to submit, the more important it becomes to keep the State to the summary of facts that it has given and not to allow it to depart willingly away from it. Not only is there no reference to any of this in any summary of facts. (30) There is no reference to this evidence in the indictment at

here and tell Your Lordship that although I am a member of a good standing of the Society of Advocates in Johannesburg, that I speak on behalf of the Johannesburg bar. Similarly, a supporter of the UDF first of all is telling a narrative. He is not furthering the conspiracy when he is making that statement. He is saying "I am a member." A member of the public is making an admission in the absence of the accused, not in the furtherance of the conspiracy, but is telling a story, telling a narrative, making an admission that "I am a supporter of the UDF, so that although COSAS and other (10) organisations be named as co-conspirators, that does not mean that any statement made by any person who purports to act on their behalf, whether he makes executive or narrative statements, those statement become admissible. We submit, with respect that Your Lordship will strike all that evidence out so that - and hold the State within the narrow limits, that accused persons are entitled in a conspiracy trial, as wide as it may be, they still have certain safe-belts and, although it does not ... (Court intervenes)

COURT : Could I just get clarity, what exactly do you want (20) to strike out?

MR BIZOS : The call on this witness of the conversation between the group of persons ... (Court intervenes)

COURT : The whole conversation?

MR BIZOS : The wole conversation.

COURT : Why? Is a witness not entitled to say "People came to see me on a certain day. They said that if I do not do A and B, they will do C and D. I did not do A and B and C and D followed."

MR BIZOS : It depends who these people are. If the (30) accused said that, then it is admissible. If people who are

... / not

not alleged co-conspirators ... (Court intervenes)

COURT : But what is one attempting to avoid in the sense of hearsay here? Let us make it very easy. Somebody comes and says that somebody said "If you do not go with me to the café today, I would not buy you a cup of coffee tomorrow." The evidence is he did not buy him a cup of coffee tomorrow or the next day. Is he not entitled to lead evidence to say that the previous day the chap had told him "Well, you must do this or that, otherwise I would not buy you a cup of coffee."

MR BIZOS : Yes, I will take Your Lordship's example. The (10) question that is going to be asked is what is the issue?

If the issue is that the accused uttered threats and that this person was the accused or an agent of the accused and the agency would have to be proved by statements other than the hearsay statements of the person, then it would be admissible, but if any - if Tom, Dick and Harry comes along and says that "if you do not do this or the other, I will not buy you coffee any more or I will threaten you with this, that or the other." It is not admissible. It is as simple as that. There has to be a nexus between ... (Court (20) intervenes)

COURT : It may be, because it is irrelevant, but not because it is hearsay.

MR BIZOS : What I am saying is. It is both irrelevant and the conversation not having taken place in the presence of the accused is a form of hearsay, but let us not try and categorise it with respect. It would not be necessary to categorise it specifically. The direction of the objection is that it has nothing to do on the indictment with the accused.

COURT : Neither has every burning or every car in Grahamstown (30) got anything to do with the accused unless eventually one

... / can

all. The only reference to Summerset East in the papers before Your Lordship is to be found on page 80 of the further particulars which is, reading it in English - in the English translation :

"During 1984 to 1985 SEYO (Summerset East Youth Organisation) COSAS and SERA (Summerset East Residents Association) organised and intimidation, violence and revolt broke out."

There is nothing in the further and better particulars in that regard. (10)

Furthermore, the names of the persons mentioned as having made statements to this witness do not appear to us, despite what we believe to be a diligent search in the further particulars to be named as co-conspirators. It is elementary that conversations which take place between witness and persons who are not parties to the proceedings, are not admissible unless they fall into a particular exception. One of the exceptions is if they are made by named co-conspirators in the furtherance of the conspiracy and then, as Your Lordship knows, they have to be of an executive and not of a narrative (20) nature. We do not find these names of persons as listed co-conspirators and we submit that their statements are therefore not admissible. Insofar as it may be argued that there were admissions by these persons that they were members of COSAS or strong supporters of the UDF, that does not help the State. Organisations presumably have structures and although statements may be made by organisations through individuals for the purposes of making them admissible, there will have to be statements of the organisation. An individual cannot appoint himself a representative of the UDF even though (30) he may be a member or a strong supporter. I could not come

... / here

can conclude that in some way they had something to do with it, but it is merely a loose fact at the moment.

MR BIZOS : But at least it is mentioned in the indictment.

COURT : Yes, that is so. Is this conversation - apart from, I am not debating with you the question that you said he was a COSAS member. Is the conversation as such not part of the whole picture leading up to the burning of houses or whatever it is? Not as hearsay, but as part of the whole situation there and therefore admissible in that sense, one will have to decide whether it is connected with the (10) accused. It is an entirely different matter.

MR BIZOS : But we have this difficulty with respect that the happening of an event that the house was burnt has been admitted.

COURT : I take it not that particular house or that particular car on that particular day?

MR BIZOS : It may be. That there was damage done throughout the country has been admitted.

COURT : No, but this evidence has not been placed out of issue. It is still in issue the nature of the events. So, (20) the admission did not cover all that, which I must say I am very sad about because it leads to numerous enquiries. Any way, that is how it is and the State is therefore entitled to lead the evidence. If they are entitled to lead the evidence, they are entitled to place the whole picture before the Court.

MR BIZOS : With respect not. They are not entitled to place conversations before Your Lordship which are not admissible ... (Court intervenes)

COURT : Just a moment. Why are they not admissible? (30) They would be not admissible as being hearsay or not admissible

... / as

as being irrelevant. If they are irrelevant, then we rule it out. I put to you that on the fact of it they would not appear to be irrelevant as they appear to be part of the whole picture. The question is is it inadmissible? It would be inadmissible if it attempts to prove another fact which we have to decide. That conversation does not attempt to prove another fact, apart from the reference to UDF and to COSAS. Let us leave that aside for the moment, but it does not attempt to prove another fact. It merely gives part of the whole picture. (10)

MR BIZOS : If it was tendered for merely historical background, so to speak ... (Court intervenes)

COURT : Well, it would appear to be so.

MR BIZOS : No, with respect not, because the conversations - that conversation and the conversation with the law student was probably tendered and I understood the witness.- it was probably tendered for this purpose that these persons really control the control, that there would be violence or non-violence, depending on the exercise of their will. If the evidence is led merely for historical background, then (20) we do not have to take any more time with it, but that is not the purpose for which the evidence is led.

COURT : Yes, I see the evidence as being led to show that it did not occur - the violence did not occur on the day it occurred, but that it was premeditated. That would appear to be the purport of the evidence.

MR BIZOS : That it was planned and that these persons with whom these conversations were conducted really appeared to be the persons in control of the situation. I understand that this magnanimous act of the law student of telling the (30) lieutenant "Do not call reinforcements, give me five minutes ... / and

and what you could not do, I will do in less than five minutes" and that when he raised his hand the thousands of people went away. I am assuming that the State is going to argue to Your Lordship "Here is a staunch UDF supporter on his own admission, who, when he raised his hand, the people went away. Please infer that when he raised his fists, the people started attacking the property." I think that that is the purpose for which the evidence was led and that if that is the sort of evidence ... (Court intervenes)

COURT : But should we not differentiate between two (10) aspects. The first is whether this A person did speak to the lieutenant and did control the crowd, which prima facie to me seems admissible and the second is, whether that person is allowed or the evidence is to be allowed that he said he was a UDF supporter which prima facie seems to be hearsay.

MR BIZOS : I submit that it is inadmissible on both aspects. Let me put it this way, that the whole conversation is inadmissible without having to characterise whether it is part of the wide res gestae, because with this sort of ambit one does not know where res gestae may begin and where it (20) may end, so that let us leave that aside for the moment and that if it had been properly pleaded, it may be that it could have been made admissible for some or other purpose in a conspiracy trial, but on the pleadings as they are, the State is not entitled to lead it. I would suggest with respect that Your Lordship could keep the State, in terms of Your Lordship's judgment, where the specific act in relation to Mr Lekota, accused no. 20, was led, should keep the State to it, but there was an a fortiori situation for the State, because at least the accused was here and he could give us intruc- (30) tions and we were able to cross-examine, although for all

... / sorts)

sorts of reasons Sergeant Branders was very long in coming back, for whatever reasons, but nevertheless, it was potentially a much easier situation. Here the witness is not mentioned - there has to be an explanation for that - in the indictment, not mentioned in the further particulars. Why should we on short notice be obliged to try and investigate and having the difficulties that we have. In addition, what I was about to say when Your Lordship asked me the questions. Let us also insofar as Your Lordship may have a discretion on marginal relevancy, because the way I understand the authorities that (10) relevancy is not an absolute thinly drawn but a blurred line and that Your Lordship has a discretion to place on either side of this blurred line evidence which is being tendered. Your Lordship knows by now that the accused almost without exception or with a couple of exceptions were in custody when these events took place. Most of the accused were arrested in September, October, November 1984. We are dealing with events which occurred in 1985. Even for the couple that were not in custody during this period, the State would have to show or give Your Lordship an assurance at least that they (20) knew something about what happened in Somerset East on these days. We submit with the greatest respect that Your Lordship will not allow this trial to get out of hands, as it appears in our submission to be doing. Let us assume and I want to - on this marginal aspect, Your Lordship will be opening disputes of fact presumably on what happened on these days, would have to hear the lieutenant cross-examined, if we ever get instructions. Hear numerous witnesses as to what happened and what other factors and Your Lordship is going to become something that we have said before, a commission of enquiry (30) as to what has happened. There are fundamental departures

from ordinary rules. Although theoretically the State is entitled to join people in a conspiracy trial, the question of prejudice may well arise as to why the people at any rate who were concerned with events in the Vaal Triangle in the beginning of September 1984 and have been in custody ever since, why they should be put to the trouble and expense to try complicated issues of fact and law of what happened to Somerset East, a place which I am sure most of them will not be able to find on a map. So, that in our respectful submission, on either basis, Your Lordship will ... (Court intervenes) (10)

COURT : Your submission is that I strike out the whole conversation with the B. Proc. student, all conversations, I think there are a couple of them.

MR BIZOS : A couple of conversations.

COURT : And all conversations with the thirteen, Andile and company.

MR BIZOS : With the thirteen and the visit to the police station.

COURT : I think there were two visits. Andile came on one occasion and with thirteen - they came once on 10 February (20) and once in January?

MR BIZOS : That would appear to be so. Then, what I would submit is that Your Lordship has a look at paragraph 27 on page 80 of the further particulars :

"These organisations organised and intimidation, violence and revolt broke out."

They are confined to lead evidence to organisations - by these organisations and that intimidation, violence and revolt broke out. Whatever that may mean. That is what the State is entitled to lead and nothing more. There is no reason, (30) there is no practical reason why the State should be given

... / licence

licence to have a trial of what in fact happened over a period of eighteen months in Somerset East and most certainly that no evidence is admissible that any particular person was a member of a particular organisation without proper evidence and certainly not - there was no objection on this basis when Mr Chikane, accused no. 21, was said to have admitted that he was a member of the UDF. That is a proper admission. Not anybody in Somerset East can go and make himself a representative of the organisation or speak on behalf of the organisation in furtherance of the conspiracy. (10)

COURT : I do not think that evidence goes that far. He has not even said that the person said that he was a part of the structure of the UDF. He merely said that the person said that he was a supporter of the UDF. That does not go very far either.

MR BIZOS : It makes it an a fortiori case that it should not be admitted. Let him keep his view of the UDF to himself. Certainly not a police officer. This evidence is not admissible. Let us take it out of the technical aspect of it, because I think that we have been with the greatest respect (20) particularly co-operative in not bedevilling the record with technical objections, but let us assume that there was admissible evidence that somebody stood on a roof top in Somerset East and said "Forward in the name of the UDF and burn this beerhall." What is Your Lordship going to do with it in relation to accused no. 3, Mr Moselane? He was arrested in September 1984. It is very interesting that somebody said something in March 1985 in Somerset East.

COURT : But that is an argument which one can advance at the end of the case. The same happens in connection with (30) banners displaying the UDF's name when the accused were in

... / custody

custody already. So, that argument runs right through the case.

MR BIZOS : This is why we say we have not been - we have been patient in not objecting to this homemade banners - we have not had Pofadder yet, but there is a danger that we might get it. We have not objected to it. Let it go in and we will make our submission, but the stage is reached where we believe that these admissions are being led by the State in order to influence the Court in coming to a decision that these acts were in furtherance of the conspiracy alleged. They are entitled (10) to try and do it, but they must do it with evidence which is admissible and admissible in terms of the indictment, the further particulars and which is in relation to this accused. This is why I say, the final argument and perhaps one in which Your Lordship has a discretion that even on the assumption that Your Lordship is in some doubt this being a conspiracy trial as to whether it is admissible or not, whether the fact that most if not all the accused were in custody at the time, whether anything is really being lost if Your Lordship leans one way or the other of the grey area of relevancy, but we (20) are going to insist with respect that extra-judicial statements made by people other than the accused and names co-conspirators, should not be admitted into this trial.

MNR. HANEKOM : Ek is 'n bietjie onverhoeds betrap. Ek het nie geweet My Geleerde Vriend gaan hierdie aansoek bring nie. Ek is nie heeltemal voorbereid daarop nie, maar wat ek op hierdie stadium kan sê is, oor die beswaar dat hierdie getuie se naam nie op die getuielys verskyn nie, is met respek - dit kan nie 'n beswaar wees nie. Aan die einde van die getuielys is duidelik aangetoon dat die naam en adresse van sekere getuies weer- (30) hou word in terme van artikel 144 van die Strafproseswet.

HOF: Ek dink nie u wou hierdie luitenant se naam weerhou nie?

MNR. HANEKOM : Nee.

HOF : Dit het te doen gehad met mense wat òf in aanhouding was òf wat u nie wou blootstel aan ondersoek nie?

MNR. HANEKOM : Dit is so, maar artikel 144 bepaal ook dat die Staat nie gebonde is aan hierdie lys van getuies nie. Die feit dat hierdie gesprekke waaroor dit gaan nérens in die verdere besonderhede of in die klagstaat voorkom nie, is met respek my submissie dat daar nie van die Staat verwag kan word om elke getuie se getuienis op te som voor die tyd en vir (10) die verdediging beskikbaar te stel nie. Hierdie gesprekke wat die getuie gegee het, ek kan nie sien hoekom kan die getuie nie hieroor getuig nie. Dit is feite wat plaasgevind het in sy gebied. Die gewig wat daaraan geheg moet word, aan die getuienis op die end is 'n ander vraag, maar dit is in my submissie beslis nie irrelevant nie. Dit pas in by die nadere besonderhede onder die hoof Somerset-Oos op bladsy 80 waar die Staat beweer dat gedurende 1984 tot 1985 het hierdie organisasies georganiseer en het intimidasie, geweldpleging en oproer uitgebreek. Die feit dat die verdediging nie hier-(20) die mense in die hande kon kry om te konsulteer nie, is 'n ander vraag, maar dit raak nie die relevantheid van hierdie getuienis nie.

HOF : Wat sê u van die beswaar op 'n enger basis dat 'n man kom "Ek is 'n UDF kêrel" en dan word gesê wat sy handeling is?

MNR. HANEKOM : Daar kan nog getuienis kom wat aandui dat hierdie man wel 'n UDF man is.

HOF : Kom ons werk op die basis dat daar getuienis kom, dan sal dit, neem ek aan, dit bewys. Gestel nou daar kom nie getuienis nie, wat maak hierdie getuienis? Gestel nou die (30) man het gekom en gesê "Ek is die president van die UDF in die

Oos-Kaap." Dit is al getuienis wat ons het. Dan kom daar getuienis van, kom sê dan verder hy het klippe gegooi, sou dit toelaatbaar wees om toe te laat om getuienis te lei dat hy gesê het hy is die president van die UDF in die Oos-Kaap en dan te bevind op sterkte daarvan dat hy die president was?

MNR. HANEKOM : Nee, nie om dit te bevind nie, maar ... (Hof kom tussenbei)

HOF : Om wat te bevind dan?

MNR. HANEKOM : Om nie die getuie te fragmenteer nie. Om 'n geheel beeld aan die getuie se getuienis te gee, te sê (10)

"Hierdie man het by my ingekom en dit is die gesprek wat daar plaasgevind het." Moet 'n mens dit nou heeltemal uitsny en die getuie se getuienis so afbreek en opbreek dat dit later nie meer sin maak nie.

HOF : Dit is ongelukkig in ons proses gewoonlik so dat iemand in die middel van sy getuienis gestop word en gesê word "Jy is besig met hoorsê." Dit is juis die ongemaklike van die hele proses en die hele hoorsê-reël. Laat ons dit 'n bietjie verder trek. Wat van hierdie kêrel wat sê hy is die president van COSAS en Panama wat sê hy is die organiseerder(20) van COSAS. Is dit toelaatbaar? Gestel u kom nou aan die einde van die saak, dit is al getuienis wat daar is en sê vir ons ons moet bevind dat COSAS die opstand georganiseer het, dan sê ons vir u nou maar waarom sê u so, dan sê u wel, die kêrel het gesê hy is die president van COSAS, sou dit toelaatbare getuienis wees?

MNR. HANEKOM : Ek is nie in staat om uit die vuur uit daarop te antwoord nie, behalwe dat ek kan sê moet 'n mens nie die getuienis nou toelaat om te staan om te kyk gaan daar nie getuienis kom, toelaatbare getuienis wat gaan aantoon ... (30)

(Hof kom tussenbei)

HOF : Ek kan nie as daar 'n beswaar is ontoelaatbare getuienis laat staan omdat daar dalk ander getuienis kan kom nie. Ek moet besluit of dit toelaatbaar of ontoelaatbaar is en as dit ontoelaatbaar is, is dit ontoelaatbaar.

MNR. HANEKOM : As ek sinvol daarop moet antwoord dan moet ek eers vir 'n kort verdaging vra.

HOF VERDAAG.

HOF HERVAT.

MNR. HANEKOM : U Edele, op die vraag van U Edele of die getuie se getuienis dat die mense vir hom gesê het "Ons is van COSAS" of die ander man wat hy gesê het hy is 'n ondersteuner van (10) UDF, of dit hoorsê is, is dit my submitisie dat hierdie getuienis is wel toelaatbaar. Nie om die waarheid daarvan te bewys nie, die waarheid van die inhoud daarvan nie. Die Staat gaan nie vra dat op grond van hierdie getuie se getuienis U Edele moet bevind dat hierdie mense inderdaad van COSAS was nie, maar die getuienis daaromtrent kan ingaan op een van twee bene, is my submitisie. Ek verwys na Schmidt se boek oor die Bewysreg, tweede uitgawe op bladsy 445 onder die opskrif "Die mondelinge deel van die handeling." Die sogenaamde woord deel. Dan sê Schmidt :

(20)

"Woorde is toelaatbaar onder die mantel van res gestae as hulle met 'n gedraging gepaard gaan en die gedraging verduidelik. Hulle is toelaatbaar omdat hulle die mondelinge deel (die woord deel) van die relevante handeling is."

My submitisie is dat die relevante handeling hierso is die getuie se getuienis dat hierdie groep hom kom sien en wat hulle dan daar vir hom gesê het, onder andere dat hulle van COSAS is, is woord deel. Op blasy 446 haal Schmidt aan uit Wigmore :

(30)

"The utterance enters merely as a verbal part of the

... / act

act or in the common phrase as a verbal act."

Maar Schmidt stel dan vereistes waaraan voldoen moet word voordat hierdie woord deel kan ingaan. Die vereistes is eerstens dat die gedraging moet self 'n feit in geskil wees of 'n relevante feit wees. My submitisie is, hierdie getuie se getuienis oor die handeling, hierdie mense wat hom kom spreek het, dit is relevant. Ek sal U Edele aanstons daarvoor toespreek. Die tweede vereiste is dat die gedraging moet deur die woord deel voltooi of verduidelik word. Dit is ook hier van toepassing. Die woord deel hierso verduidelik die gedraging. Dit ver- (10) duidelik waarom hierdie mense die stasiebevelvoerder kom spreek het. Dan die derde vereiste wat van belang is, sê Schmidt :

Die woord deel moet nie dien om hoorsê te bewys nie."

Onder dié hoof sê hy :

"Die woord deel reël is nie 'n uitsondering op die hoorsê reël nie. Dit mag dus nie gebruik word om die waarheid te bewys van hoorsê stellings wat saam met die woord deel ingaan nie."

Dit is my submitisie dat die Staat gaan nie probeer om die waarheid van die stellings te bewys nie. Onder dié hoof (20) sê Schmidt verder :

"Die woord deel van 'n handeling is dikwels 'n verklaring waaruit die motief of die rede vir die handeling blyk."

Dit is my submitisie dat die feit dat hulle sê hulle kom namens 'n organisasie, is die verklaring waaruit die motief vir hulle hele besoek blyk. Die vierde vereiste is dat die woorde moet die gedraging vergesel. Dit moet gelyktydig met die gedraging plaasvind. Dit het inderdaad hier plaasgevind. Dan die laaste vereiste die woorde moet geuiter word deur die persoon wat handel. Dit is ook in hierdie geval so. (30)

U Edele, dit is die een been op grond waarvan my submitisie

is dat hierdie getuienis toelaatbaar is.

Dan die tweede been is, wat Schmidt na verwys as "The Principle of completeness" en dit behandel hy op bladsy 448.

Hy sê :

"Ten slotte is daar 'n kategorie van feite wat bewys word uit hoofde van wat Stone 'the principle of completeness' noem. Getuienis daaromtrent word toegelaat al is hulle nòg primêr nòg sekondêre feite in geskil nòg woord dele van sulke feite en slegs om die Hof in staat te stel om 'n geheelbeeld van al die feite te verkry." (10)

Dan haal hy aan uit Stone :

"They are admitted, so to speak without producing any passport of relevance, because their intimate relation with facts, having such a passport, make it likely that in some way or other they may turn out to be relevant."

... (Hof kom tussenbei)

HOF : Dit gaan daar oor relevansie. Dit wil sê tersaaklikheid en dus toelaatbaar al lyk hulle nie ter sake nie, omdat hulle deel is van die geheelbeeld, maar dit word nie daar gesê vis-a-vis die hoorsê reël nie. (20)

MNR. HANEKOM : Nee, maar dit is my submissie dat dit 'n tweede been is waarop die Staat ook kan steun om te argumenteer dat die getuienis toelaatbaar is. Hy sluit hierdie deel af deur te sê :

"Kan hoorsê op grond van hierdie beginsel toegelaat word?"

Dan sê Schmidt :

"Waarskynlik wel, mits die hoorsê verklaring ook slegs die funksie het om 'n duidelike beeld van 'n gebeurtenis te gee. Streng gesproke is dit dan nie hoorsê nie, (30) want die waarheid van wat gesê word is geensins of nie

... / wesenlik

wesenlik relevant nie."

Dit is my submitisie, dit is presies wat ons in hierdie geval het. So, om die vraag te antwoord die Staat bied nie hierdie getuienis aan om die waarheid van die inhoud daarvan te bewys nie, maar dit kan ingaan.

Wat My Geleerde Vriend se submitisie betref oor die inhoud van die gesprek, die res van die gesprek, is my submitisie dat daardie getuienis is relevant. Die Staat bied die getuienis aan om te bewys dat die geweld en die oproer wat die Staat beweert in die gebied uitgebreek het nie spontaan uitgebreek(10) het nie, maar dat daar organisering vooraf was. In daardie lig is dit relevant. Die feit dat sommige van die beskuldigdes op daardie stadium in hegtenis was, is nie ter sake nie. Hierdie getuienis toon aan die uitvoering en die uitvloeisel van die sameswering wat hulle ten laste gelê word. Al die beskuldigdes was in ieder geval op daardie stadium nog nie in hegtenis nie en is my submitisie dat die getuienis wel relevant is.

MR BIZOS : Let me first deal with what has not been dealt with and what has not been dealt with is that the acts of (20) named co-conspirators only can be proved. Your Lordship has not had an answer to that and that is one of the most important grounds upon which the objection rests. The authorities relied on by My Learned Friend dealt with by Professor Schmidt on page 445 to 448 are authorities which have no application to this particular objective. What those authorities are authority for, is that the mere fact that part of the transaction is the uttering of words, does not make the words inadmissible. To bring it to the facts of this case, if a person who was actually burning the building - burning the (30) building is a relevant fact - uttered a threat which explains
... / the .

the act, then the words are admissible as part of the res gestae. This is what Professor Schmidt is really dealing with in the situation. The issue in this case is not whether or not there were conversations at the police station. The issue is not the - the act is not the conversation at the police station. The act is not the conversation with the nearly qualified clerk. That is not the act.

COURT : The act is twofold as set out in that paragraph on Summerset East. The one part of the act is the actual riot, that is the burning, et cetera. The other part of the act(10) is the organisation thereof. Now, can it not be said that this conversation tends to prove or disprove organisation?

MR BIZOS : No, with respect, there are two difficulties in the State's position in that regard. That the verbal part of the statement must accompany the act. The act of organising violence. Not the act of having a conversation at the police station by unnamed co-conspirators in the indictment. This is the double difficulty that the State has. Assume that presumably the expression during the course of an act of violence "Viva UDF" that would be the verbal part of the 20) act and I do not think that objection could be taken to such an utterance, because it is really part of the act, part of the res gestae, part of the thing that is happening, but to say that there was a conversation between thirteen people on the one hand and a police officer on the other, on a particular day and a promise to do something about it and then that they came, is not, with the greatest respect, part of the act, even of organisation. How does that relate to the actual act which is charged? It cannot be, assume that it was a threat without conceding may be that it is admissible, but (30) it must be a threat I suppose because there are limitations

at the time. I do not know about that, but the situation that we have here of conversations between police officers and unnamed co-conspirators cannot by any stretch of imagination be admissible as part of the res gestae. Even on the assumption, because this is the difference between executive and narrative statements. Your Lordship remembers the cases. The person in the car, the co-conspirator in the car saying "We did this robbery," which was admitted in evidence. The Appellate Division heard wrongly because it was not in furtherance of the conspiracy but a historical accounting of what had (10) happened. Therefore it was inadmissible if it was in the absence of the accused. Even though uttered by a named co-conspirator in the indictment. So that, in our respectful submission these conversations cannot be deposed to.

- - - - -

.... / RULING

Lubbe Recordings /Pta/MCL

II.14
VOL 110

IN THE SUPREME COURT OF SOUTH AFRICA
(TRANSVAAL PROVINCIAL DIVISION)

DELMAS

1986-06-17

THE STATE

versus

PATRICK MABUYA BALEKA AND 21 OTHERS

RULING IN RESPECT OF ADMISSIBILITY OF EVIDENCE

OF CONVERSATIONS

(10)

VAN DIJKHORST, J.: I make the following ruling: The evidence of the conversations is admissible as part of the events described in paragraph 27, page 80 of the further particulars. The reference to COSAS and UDF in these conversations is not admissible as proof of any direct link between the speaker and those organisations, but it is allowed on the basis that it may indicate an attraction for the said organisation on the part of the speaker. Whether any weight is to be given to this evidence, will be determined later. (20)

In the result the application to strike out the conversations, is refused.

RULING IN RESPECT OF ADMISSIBILITY OF EVIDENCE OF

CONVERSATIONS

SENT FOR REVISION

NORMAN JOEN JACOBUS LABUSCHAGNE, v.o.e.

MR BIZOS : My Lord, I am still not in a position to cross-examine the witness for the reasons indicated. What I suggest is that the witness be provisionally excused and that it be left to us to make application for his recall should we get instructions.

COURT : At the moment you then conclude your cross-examination?

MR BIZOS : I am compelled to conclude it. It is not that I do not have any questions. I cannot.

COURT : It is noted why you cannot conclude your cross- (10)
examine. That is on record.

MR BIZOS : What I would suggest is that the witness is provisionally excused.

HERONDERVRAGING DEUR MNR. HANEKOM : Luitenant, dra u enige kennis van die skietvoorval van konstabel Roqo waaroor u getuig het? -- Dit is korrek.

Wat weet u daarvan? -- Ek het die skietvoorval bygewoon na dit plaasgevind het.

Waar was dit? -- By die skoolterrein, Swartskool in Mmandi woongebied. (20)

HOF: Is dit op die skoolterrein of in die straat? -- Die Swartvrou was op die skoolterrein geskiet.

'n Swartdogter of 'n Swartvrou? -- Dit was 'n Swartmeisie, plus-minus 14 of 16 jaar oud.

MNR. HANEKOM : U weet nie wat die omstandighede voor die skietery was nie? -- Dit is korrek. Hy was aangeval met klippe.

Was u daar? -- Ek was nie daar nie. Ek het hom daarna gesien en die merke aan hom gesien.

HOF : Wat se merke het u gesien? -- Kneusmerke op sy rug en op sy lyfband kombinasie. (30)

Dit is nou aan die konstabel? -- Dit is korrek.

... / En

En die meisie is sy doodgeskiet of net verwond? -- Net verwond.

MNR. HANEKOM : Waarmee is sy geskiet? -- 'n 38 rewolwer.

Waar is sy getref? -- In die bors.

ASSESSOR (MNR. KRÜGEL) : Is die meisie oorlede of leef sy nog? -- Sy leef nog.

HOF : Het u haar daar op die terrein aangetref? -- Nee, ek het haar by die hospitaal gesien.

Die getuie word dan voorlopig verskoon in die sin dat hy nie hier by die hof hoef te sit nie en indien die Hof (10) hom dan verder vereis, dan moet hy gereed wees om weer te kom. U kan ook in Delmas bly as u dit verkies, maar dit staan u vry om huis toe te gaan. As die Hof u weer nodig het, sal u weer moet kom. -- Dit is goed so.

GEEN VERDERE VRAE.

MNR. HANEKOM : Die volgende getuie is 'n polisieman. Ek is net nie seker of hy 'n adjudant-offisier of 'n sersant is nie, Mguba. Dit is sy van. Ek het nie sy volle name nie. Hy getuig nog cor Somerset-Oos.

HOF : Ons het hom al teëgekom. Dit is 'n sersant en die (20) eienaar van 'n slaghuis half voltooid.

MANDLA BENNET MGUBA, v.o.e. (Deur tolk)

ONDERVRAGING DEUR MNR. HANEKOM : U is 'n sersant in die Suid-Afrikaanse Polisie gestasioneer te Somerset-Oos? -- Ja, dit is so.

Is u verbonde aan die veiligheidstak of aan watter tak? -- Speurtak.

Is u bewus van enige organisasie wat aktief in Somerset-Oos se Swartgebiede gedurende 1984? -- Ja.

Welke organisasies het u kennis van gedra? -- SEYCO. (30)

... /Waarvoor

Waarvoor staan SEYCO? -- Summerset East Youth Civic Organisation.

HOF : Nie Youth Congress nie? -- Nee.

MNR. HANEKOM : Weet u wie was die president van die organisasie in 1984? -- Van hoor, ja.

Noem maar die ander organisasies op wat u van kennis dra? -- SERA.

Waarvoor staan dit? -- Summerset East Residents Association.

Het u enige van die organisasies se bestuurslede (10) geken of geweet wie is op hulle bestuur uit eie kennis of nie? -- Ja, dit is so.

Wie was op die bestuur wie u geken het? -- Wilfred Mdofo van SERA, Eric Ngwalangwala.

Enige ander lede? -- Wilson Ngwalangwala.

HOF : Is dit 'n familielid? -- Ja.

MNR. HANEKOM : Nog iemand? -- Tami Mbotya.

Is daar enige ander organisasies? -- Verskoon my, van SEYCO wat ek vergeet het om te noem was. Ek het nog nie van SEYCO se lede gepraat nie. Mzukisi Banzana. (20)

Weet u wat se posisie hy bekleed het? -- Hy was die president.

Wie nog? -- Andile Ntshutu.

MR BIZOS : He said "van hoor."

COURT : The president was "van hoor".

MNR. HANEKOM : Het u eie kennis gehad oor hierdie mense?

Dat hulle op die bestuur van die organisasie is of nie? -- Van hoor dat hulle persoonlik dit vir my gesê het.

U het genoem SEYCO en SERA. Was daar enige ander organisasies? -- Ja. (30)

Watter ander organisasie was daar? -- COSAS.

... / het

Het u uit eie kennis of uit u ondersoek geweet wie die lede is van COSAS of die bestuur van COSAS.

MR BIZOS : My Lord, during the course of his investigation is not admissible. "Eie kennis" I can accept, but what a detective canvass during the course of an investigation is not admissible unless it is real evidence.

MNR. HANEKOM : Goed, ek sal dit dan beperk tot uit eie kennis. -- Ja.

Wie was dit? -- Andile Ntshutu.

Weet u watter posisie hy in COSAS bekleer het? -- Ja, (10) ek weet.

Wat was dit? -- Organiseerder.

Wie nog? -- Ludoe Jafta.

HOF : Wat was hy? -- Sekretaris.

MNR. HANEKOM : Wie nog? -- Ludoe Nxaye.

Watter posisie het hy bekleer? -- Hy was ook in die "executive" van COSAS, maar ek is nie seker van sy portefeulje nie.

Was daar enige ander lede wat u geken het van die bestuur? -- Ja. (20)

Noem hulle almal? -- Alex Mapela. Ek is ook nie seker van sy portefeulje nie. Zola Desana.

Weet u wat sy posisie was? -- Ek is nie seker nie.

Nog lede of nie? -- Dit is al lede wat van van weet.

Het hierdie organisasies, SERA, SEYCO en COSAS gedurende 1984 vergaderings gehou in die Swartwoongebiede van Somerset-Oos? -- Dit is so.

Waar is die vergaderings gehou? In watter gebou of geboue? -- Die gemeenskapsaal in die lokasie, asook kerkgeboue.

Is die vergaderings in die gebied geadverteer? -- Ja, (30) dit is so.

Hoe is dit geadverteer? -- Partykeer deur middel van pamflette. Partykeer met "posters".

Plakkate? -- Ja.

Het die plakkate 'n kenmerkende manier gehad waarop die plakkaat se bewoording geëindig het? -- Ja.

Wat was dit? -- Wat ek gesien het was die volgende wat die einde van al die plakkate was "Viva SERA, Viva SEYCO, Viva COSAS, Viva UDF" party van hulle tot "Viva ANC".

HOF : Is daar dan net die een genoem, òf Viva SERA òf Viva SEYCO òf is al die name genoem op die plakkaat? -- Al drie (10) was op die plakkate genoem, dit is die organisasies.

Met ander woorde, u bedoel dat op een plakkaat kry 'n mens al drie saam? -- Dit is so, ja.

MNR. HANEKOM : Het u enige van die vergaderings onder observasie gehou? -- Ja, dit is so.

Het u in 1984 mense geken wat verbonde was aan UDF? -- Dit is so.

Wie was die persone? -- Mathews Goniwe.

Wat was sy posisie? -- Die organiseerder van die UDF in die Oos-Kaap. (20)

En nog ander? -- Mr Makaola.

Weet u wat sy posisie was? -- Hy was 'n lid van die UDF, maar ek is nie seker van die posisie wat hy beklee het daar nie.

In watter streek van UDF? Weet u? -- Oos-Kaap maar woonagtig te Cradock.

Enige ander mense? -- Mbulelo Goniwe, 'n familielid van Mathews Goniwe.

Weet u wat sy posisie was? -- Ek is nie seker van wat sy posisie was nie, maar hy was 'n lid van die UDF. (30)

In watter streek? -- Oos-Kaap.

HOF: Hierdie Mathews Goniwe was hy 'n skoolhoof of skool-onderhoof gewees op 'n stadium? -- Hy was 'n persoon wat onderwys gegee het te Cradock. As ek reg onthou, ek vermoed hy was 'n vise-prinsipaal.

Maar was hy dit terwyl hy organiseerder was van UDF of het hy organiseerder geword nadat hy opgehou het? -- Ek het hom leer ken na hy opgehou het. Eintlik het dit duidelik geword na hy opgehou het met die onderwys.

MNR. HANEKOM : Het u enige van die drie mense wat u nou opgenoem het wat aan UDF verbonde was by hierdie vergaderings(10) wat u onder observasie gehou het gesien? -- Dit is so.

Voordat ons kom by van die vergaderings. Was daar in 1984 enige kampanje in u gebied gevoer teen Swart plaaslike besture? -- Ja, dit is so.

Hoe is die kampanje gevoer? -- Dit het eers met die pamflette begin.

Ja? -- Wat in die drie lokasies daar versprei was. Daar was ook plakkate gewees.

Wat was die strekking van die pamflette en plakkate? -- Dit het gepraat van die Swartlede wat in outoriteit was (20) daar dat hulle die mense onderdruk. Dit is nou die plakkate.

HOF : Dit is nou die raadslede? -- Ja.

MNR. HANEKOM : En die plakkate? Dit was die pamflette? -- Dit het ook dieselfde gehad soos die pamflette.

HOF : Het hulle gesê op watter wyse daar onderdruk is? -- Ja, hulle het.

Hoe? -- Hulle het dit duidelik gestel dat hierdie lede word gebruik deur die goewerment om die Swartmense te onderdruk. Daar is geen vordering in die Swartwoonbuurtes nie. Hulle doen niks nie. Die Swartwoonbuurtes is nog net dieselfde(30) soos hulle was. Die lede is "puppets" van die goewerment en

tweedens is hulle "sell-outs".

MNR. HANEKOM : Het die plakkate en pamflette gemeld deur wie dit opgestel is? -- Die pamflette het UDF op geskryf gehad.

En die plakkate? -- Op die plakkate was geskryf of daar was melding gemaak van die drie organisasies wat ek alreeds genoem het, dit wil sê die plaaslike organisasies.

HOF : Dit is nou SERA, SEYCO en COSAS? -- Ja, dit is so.

MNR. HANEKOM : Dan kom ons by die vergaderings. Het u in November 1984 'n vergadering wat in die gemeenskapsaal gehou was gemonitor? -- Dit is so. (10)

Kan u onthou watter dag in November dit was? -- Ek is nie seker van die datum nie, maar dit was op 'n Sondag gewees in Novembermaand.

Net om duidelikheid te kry, ons het al gepraat van die gemeenskapsaal. Het al drie die Swartwoongebiede in Somerset-Oos saam net een gemeenskapsaal? -- Daar is een gemeenskapsaal vir al drie van hulle.

In watter gebied is die saal geleë? -- In die ou lokasie.

Wie het hierdie vergadering in November 1984 belê. Weet u? -- Die drie organisasies, dit wil sê die plaaslike organisasies wat ek alreeds melding van gemaak het. (20)

Waar was u tydens die vergadering? -- Ek was by 'n huis gewees net aan die agterkant van die saal.

Kon u hoor wat in die saal tydens die vergadering gebeur? -- Ja, dit is so.

Hoe het u dit reggekry? -- Hulle het luidsprekers daar gebruik.

Het u enige persone van UDF by die vergadering gesien die dag? -- Ek het niemand van UDF by hierdie vergadering gesien nie. (30)

Kan u spesifieke sprekers identifiseer wat die dag die

... / vergadering

vergadering toegesprek het? -- Wat ek kan sê is die volgende. Oor die luidspreker was die spreker voorgestel dat so 'n persoon nou die platform gaan neem en hy gaan die spreker wees. Ek het nie die persone gesien nie, maar gehoor deur die luidspreker as gevolg van die voorstelling van die mense.

Kan u onthou wie die dag voorgestel is as sprekers? --

Ja, ek kan.

Wie was dit? -- Mzukisi Banzana.

Nog iemand anders? -- Andile Ntshutu en Eerwaarde Msiza.

Die persoon wat u eerste genoem het Mzukisi Banzana, (10) het u hom geken? -- Ja, ek ken hom van kleinsaf.

Weet u uit eie kennis of hy aan enige organisasie verbonde was? -- Behalwe dat ek daarvan gehoor het, het ek geen kennis nie.

HOF : Hoe was hy voorgestel by die vergadering? Wat het hulle gesê is hy? -- Hulle het gesê hy is die president van SEYCO.

MNR. HANEKOM : En Andile Ntshutu? Hoe is hy voorgestel, in watter hoedanigheid praat hy? -- Hy was voorgestel as 'n organiseerder.

Van wat? -- Van SEYCO. Ek het iets vergeet. Hy was (20) voorgestel as 'n organiseerder en die voorsitter van dieselfde organisasie.

HOF : Van SEYCO? -- Dit is so.

MNR. HANEKOM : Waaroor het die sprekers die dag gepraat? Wat was die tema van die vergadering? -- Die gehoor was in kennis gestel dat die houding is dat die mense, dit wil sê die gemeenskapsraad doen niks vir die gemeenskap nie. Dit was aan die gehoor verduidelik dat daar net een ding is wat hierdie mense doen, verwysende na hierdie gemeenskapsraad en dit is om die mense te onderdruk. Melding was gemaak van die verhoging van (30) huurgelde wat daaglik plaasvind en daar is niks wat gedoen

K348

word daaromtrent nie. Daar is ook melding gemaak van mense wat baie min inkomste kry wat net nie kan bekostig om hierdie huurgelde te kan betaal nie. Dit was toe aan die mense verduidelik dat hierdie mense, verwysende na die Raad, moet bedank.

Het die sprekers op die vergadering gesê wat sal gebeur as die raadslede nie bedank nie? -- Ja, ek het dit gehoor.

Wat het hulle gesê? -- (Tolk vertaal letterlik uit Xhosa) As hulle nie bedank nie, dan beteken dit dat hulle voor die wiel van die mense staan wat besig was om wat te doene het (10) met verbeterings wat aangebring word en daardie wiel sal hulle pootjie.

HOF : Dit is beeldspraak. Wat beteken dit inderdaad? Wat het u daarvan afgelei? -- Ek het dit so verstaan, as 'n mens sê jy staan voor 'n wiel wat jou sal pootjie, beteken dit vir my net een ding en dit is die volgende, dat jy beseer gaan word as jy voor iets gaan staan wat gevaarlik is, byvoorbeeld dat jy raakgery kan word deur 'n voertuig of enige bewegende ding, dan gaan jy beseer word of gedood word.

MNR. HANEKOM : Het van die sprekers gesê wat op 'n volgende (20) vergadering moes gebeur of sou gebeur? -- (Tolk verduidelik aan Hof dat pootjie "trip" kan beteken asook stamp) Ja, hulle het.

Wat was dit? -- Wat gesê was daar was dat hierdie lede van die gemeenskapsraad genooi sal moet word na die volgende vergadering wat op 'n Sondag gehou sal word sodat hulle in die teenwoordigheid van die gemeenskap, dit wil sê die gehoor teenwoordig daar, moet bedank.

Het enigeen van die sprekers iets gesê oor Swartpolisie-
manne? -- Dit is so. (30)

Wat is gesê? -- Hulle het die mense in die gehoor

... / gewaarsku

gewaarsku dat hulle daarvan moet ontslae raak, dit wil sê ophou om vriende met die polisie te maak.

Is enige polisiebeamptes by name genoem? -- Dit is so.

Wie was dit? -- My naam was genoem in daardie vergadering.

Wat was van u gesê? -- Die gehoor daar was gesê dat al die mense wat vriende van my is of wat met my huisgesin bevriend is, moet dit stop, want daar is baie mense wat vriende van my en wat huisvriende van my is, omrede daar gebore is en daar groot geword het. Andersins, as hulle nie ophou nie, (10) gaan hulle aan die brand gestee word.

Is daar die volgende Sondag, dit Sondag direk volgende op hierdie Sondag weer 'n vergadering in die gebied gehou? -- Ja.

MR BIZOS : Unless our silence be misconstrued we would object to statements made by non-named persons in the indictment or in the absence of any reference in the indictment of any of these matters, but, of course, we understand what Your Lordship's ruling is in that regard, but we do not want our silence to be misunderstood.

COURT : That is noted. (20)

MNR. HANEKOM : Waar was die vergadering gehou? -- In dieselfde gemeenskapsaal.

Het u die vergadering gemonitor? -- Dit is so.

Waar was dit? -- In dieselfde huis waar ek die vorige keer was.

Watter organisasie het die vergadering belê? -- SEYCO, SERA en COSAS.

Het u voor die vergadering begin het enige raadslede daar gesien? -- Ja, ek het. Ek sal u sê wat gebeur het. Na die eerste vergadering wat ek gemonitor het, het ek met (30) die raadslede gaan praat oor wat ek daar gehoor het en wat

gesê was in daardie vergadering.

HOF : Wat was die effek daarvan? -- Toe ek dit met hulle bespreek het wat ek gehoor het in die vorige vergadering, het hulle my meegedeel dat hulle alreeds uitnodigingsbriewe ontvang het om die vergadering wat die volgende Sondag gehou gaan word by te woon en toe gesê dat hulle sal gaan.

Het hulle toe gegaan? -- Dit is so, ja.

MNR. HANEKOM : Watter raadslede het u die dag daar by die vergadering gesien? -- Mnr. Njenje.

Was hy die burgemeester? -- Nee

(10)

Wie was die ander raadslede? -- Lottering.

Wie nog? -- Mnr. Dulwana.

Wie nog? -- Mnr. Kwatsha.

Is dit al of was daar nog ander raadslede? -- Dit is al.

Was dit die volle raad of was daar raadslede wat nie daar was nie? -- Daar was van hulle wat nie daar was nie.

Het die sprekers weer oor 'n luidsprekerstelsel gepraat die dag? -- Ja, want die saal was vol gewees, soveel so dat die mense buitekant die saal gestaan het.

Was daar luidsprekers aangebring buitekant die saal? (20)
-- Daar was 'n luidspreker gewees wat by die deur, dit wil sê die uitgang na buite toe was. Dit het na buite toe gewys.

En vanwaar u in die huis was, kon u hoor wat daar op die vergadering gesê was? -- Dit is so.

Wat het op die vergadering gebeur? -- Dit was aan die raadslede verduidelik dat hulle moet bedank.

Kan u onthou volgens wat u gehoor het wie die spreker was wat dit gesê het? -- Andile Ntshutu.

Wat het hy nog gesê? -- Hy het verduidelik dat dit vereis word deur die gemeenskap dat die raadslede moet bedank, (30)
want daar is niks wat die raadslede doen vir die gemeenskap

... / nie

nie.

Wat het verder gebeur? -- Hy het toe verder verduidelik waarom die gemeenskap kla, byvoorbeeld die toestand van die lokasie, soos ek alreeds genoem het, die huurgelde. Hulle het toe verder gesê dat as die raadslede nie bedank nie, staan hulle voor die wiel van die persone wat te doene het met die klagtes of die regstelling van mense se klagtes.

HOF : Wat word daarmee bedoel? -- Wat ek verstaan is dat hulle, die raadslede, staan in die pad van die mense wat te doene het met hierdie probleme van die gemeenskap. (10)

Ja, maar daar word nou gesê die persone wat te doene het met die regstelling van die mense se klagtes. Het u gedink dit verwys na sekere persone of het u nie geweet wat dit beteken nie? -- Ek verstaan of het verstaan dat hulle praat van die mense in die pad van die organisasies - wat in die pad van die organisasies staan.

MNR. HANEKOM : Het enige van die raadslede geantwoord nadat Andile Ntshutu hierdie dinge gesê het? -- Ja, dit is so. Eintlik het al die raadslede daar teenwoordig daarop geantwoord. Dit wil sê in die volgorde. (20)

Wat het hulle gesê? -- Ek het elk van hulle teenwoordig daar gehoor toe hulle aan die gemeenskap of die gehoor daar gesê het dat van vandag af bedank hulle. Hulle het toe verder gesê dat hulle glad nie deel sal neem aan enigiets wat te doene het met die gemeenskapsraad nie. Hulle los alles.

Wat het toe na daardie dag in Somerset-Oos gebeur? Het die mense inderdaad as raadslede bedank by die Raad of wat het gebeur? -- Toe hulle daar voor die gehoor in die vergadering gesê het dat hulle nou bedank van die Raad, hulle het niks meer te doene met die Raad nie, was dit eintlik nie (30) die korrekte ding wat hulle daar gesê het nie, want ons het

al voorheen daarvan gepraat wat hulle gaan maak in die vergadering, naamlik hulle gaan maak of hulle bedank, terwyl hulle in werklikheid nie bedank het nie.

HOF : Hoekom het hulle dié soort van ding gedoen? -- Dit was omdat hulle nog nie presies geweet het wat die probleem is hoekom hulle moet bedank nie. Die mense wat sê hulle moet bedank het nog nie persoonlik met hulle kom praat oor wat die redes was nie. Met die gevolg dat hulle besluit het om dit eers vas te stel deur die vergadering by te woon om hulle posisie dan later te oorweeg na hulle by die mense gewees (10) het.

MNR. HANEKOM : Het hulle na daardie dag, na die vergadering openlik voortgegaan met hulle bedrywighede as raadslede of wat was die posisie? -- Nie in die openbaar sodat almal kan sien dat hulle nog aangaan nie, maar hulle het nog aangegaan.

Het hulle 'n raadsvergadering bygewoon in die gebied of weet u nie? -- Hulle het vergaderings gehou, maar nie in die Swartwoonbuurt nie. Hulle het dit gehou buite die Swartwoonbuurt. Dit is sover ek weet.

Het u 'n vergadering bygewoon aan die begin van 1985 in (20) die groot Apostoliese Kerk in Somerset-Oos? -- Ja.

Is die kerk in een van die Swartgebiede of waar is hy? -- Hy is in die Swartwoonbuurt bekend as Mnandi.

Kan u die datum van die vergadering onthou? -- Ek kan nie die presiese datum onthou nie, maar al wat ek vir die Hof kan sê is, dit was 'n Saterdag gewees toe hierdie vergadering daar gehou was.

Kan u sê of dit in Januarie 1985 was of kan u nie die maand bepaal nie? -- Tussen Januarie en Februarie, tussen daardie twee maande. (30)

Het u die vergadering as toehoorder bygewoon of waar was u?

... / Ek

-- Ek was nie in die vergadering self nie. Ek het in 'n voertuig buite gesit.

Naby aan die kerk? -- 'n Entjie van die kerk af.

Deur wie is die vergadering belê? -- Deur die drie organisasies SEYCO, SERA en COSAS.

Het u enige persone die vergadering sien bywoon wat aan ander organisasies as hierdie drie verbonde was wat u van geweet het? -- Dit is so, ja.

Wie was dit? -- Mathews Goniwe, N. Makaola.

Is dit dieselfde mense wat u vroeër van getuig het? (10)
-- Ja.

Het hulle twee alleen by die vergadering aangekom of was hulle in die geselskap van ander persone? -- Hulle het gelyktydig daar gekom met die lede van die drie organisasies wat ek alreeds genoem het, dit is die plaaslike organisasies en dan die twee wat ek nou net genoem het. Dan was daar vreemde mense gewees ook in die klomp se geselskap met hulle aankoms daar.

Watter mense van die plaaslike organisasies was in hulle geselskap? -- Andile Ntshutu, Panama Njenje en Gqobane.

HOF : Hierdie Njenje is dit dieselfde Njenje as wat ons (20)
al vantevore gehad het? -- Dit is twee persone. Daar is Njenje 'n raadslid en dan 'n Njenje van die organisasies.

Is hy van 'n organisasie? -- Njenje, die raadslid is die vader van Njenje van die organisasies waarvan ek nou net melding gemaak het.

MNR. HANEKOM : Van watter organisasie is Panama 'n lid? -- Van SEYCO.

En Gqobane? -- Ook SEYCO.

Kon u hoor wat binne-in die kerk tydens die vergadering gebeur? -- Ja. (30)

Hoe het u dit reggekry? -- Daar was luidsprekers gewees.

... / Was

Was daar luidsprekers buite die kerk? -- Ja, dit is so.

Wat was die tema van die vergadering? -- Die voorsitter van die vergadering het mnr. Goniwe voorgestel as 'n spreker en toe daarna het ek mnr. Goniwe gehoor 'n toespraak maak.

Het die voorsitter gesê in watter hoedanigheid mnr. Goniwe gaan praat? -- Ja, hy het.

Wat het hy gesê? -- Hy het gesê hy kom namens die UDF praat.

Waaroor het mnr. Goniwe gepraat? -- Hy het eers gepraat van COSAS. (10)

Wat het hy daarvan gesê? -- Toe hy begin praat, het hy van COSAS gepraat, maar ek kon nie hoor wat hy presies sê van COSAS nie. As gevolg daarvan het ek agteruit met die voertuig gery om nader te kom, dit wil sê binne die hoorafstand. Dit was 'n privaat voertuig. Toe ek by die punt kom waar ek hom kon gehoor het, het hy die toespraak afgesluit oor COSAS.

Wat is die deel wat u wel gehoor het? -- Ek wil nie leuens vertel nie. Ek het nie so goed gehoor wat hy gesê het nie.

Het enige ander sprekers die dag iets van COSAS gesê? (20)

HOF : Gaan u nie eers vir ons vertel wat Goniwe verder gesê het nie of is dit die einde van die toespraak?

MNR. HANEKOM : Wat het mnr. Goniwe verder gesê? Kon u hoor? -- Hy het toe gepraat van die "street committees".

Wat het hy daarvan gesê? -- Hy het eers verduidelik wat 'n "street committee" is en hoe dit gestig kan word.

Hoe het hy dit verduidelik? Hoe is dit? -- Hy het eers begin praat oor die pligte van 'n "street committee". Ek kon nie alles hoor wat hy sê nie. Ek het net hier en daar gehoor. Ek sal vir u sê wat die rede is daarvoor. Ek kon (30) nie net daar stil gestaan het en geluister het na hom nie, ek moes

rondgekyk het, "cavy" hou self.

Wat het u wel gehoor wat het hy gesê oor "street committees"? -- Hy het gesê mense moet hulle self organiseer en bymekaar kom en as een samewerking verleen. Hy sien hier in Somerset word daar niks gedoen nie, omrede daar op ander plekke alreeds "street committees" bestaan, maar hier is nog nie 'n "street committee" nie. Hy het toe verder verduidelik dat die eintlike doel van die "street committee" is dat die mense bymekaar moet kom en hulle dinge self doen.

HCF : Wat is hulle dinge? -- Eintlik wat ek verstaan het (10) was, wat hy daarby bedoel is, al die werk wat eintlik deur die raadslede gedoen was, sal hierdie mense self moet doen. Dit wil sê die pligte van 'n raadslid of raadslede sal oorge- neem word deur die "street committee."

MNR. HANEKOM : Wat het u verder gehoor oor die "street committee?" -- Wat ek toe verder gehoor het was dat die polisie niks te doene moet hê met die lokasie nie. As daar enigiets is wat die mense oor kla, moet hulle na die "street committee" toe gaan om dit reg te stel.

Ja? -- Ek het toe verder gehoor toe hy gesê het dan (20) sal hy maar met die "executives" van al hierdie organisasies bymekaar moet kom waar hy hulle gaan verduidelik hoe om te werk te gaan met die stigting van die "street committees".

Het hy nog iets gesê oor die "street committees" of was dit al? -- Dit is al wat ek gehoor het.

Het u op enige later stadium gesien of daar wel "street committees" in Somerset ...(Hof kom tussenbei)

HOF : Is dit nou die einde van die toespraak? -- Ja, dit was die einde van sy toespraak.

MNR. HANEKOM : Het u gesien op enige later stadium of daar (30) wel "street committees" bestaan in enige van die Swartgebiede

... / in

in Somerset-Oos? — Wat ek opgemerk het was hierdie organisasies was besig met die stigting van hierdie "street committees". Toe was daar 'n "state of emergency" gewees, as gevolg waarvan die leiers van hierdie organisasies opgesluit was. Dit was in 1985.

Dit sluit die getuienis oor die vergaderings wat die getuie bygewoon het af, U Edele. Op 16 Maart 1985 was daar 'n begrafnis van ene Memese in Somerset-Oos?

HOF : Dit is van Deborah Memese? — Ja, dit is so.

MNR. HANEKOM : Het u die vergadering bygewoon die dag?— (10)
Ek was nie by die stoet gewees nie, maar ek was een van die polisiebeamptes wat die begrafnis daar onder observasie gehou het.

Voordat die begrafnisstoet van die huis van die oorledene af gegaan het na die graf toe, het u enige prominente persone daar geïdentifiseer? — Dit is so.

Wie was dit? — Mathews Goniwe.

Was hy alleen of vergesel van iemand? — Hy was in die geselskap van 'n vroumens wat van Cradock af gekom het.

Het u haar geken? — Nie voor die dag van die begrafnis(20) nie. Ek het net haar naam geken waaronder sy bekend was, naamlik Mamma General van Cradock.

Het u dit hierdie dag vir die eerste keer gehoor of het u al vantevore gehoor sy staan bekend as Mamma General? — Ek het vantevore gewest dat daar so 'n persoon is met daardie naam. Dit is voor ek die persoon persoonlik gesien het.

Het enigiemand die stoet gelei van die huis af na die kerk toe? — Ja.

Wie was dit? — 'n Voertuig bestuur deur Mathews Goniwe was die leier. (30)

Het van die stoetgangers plakkate gedra? — Baniere.

... / Hoeveel

Hoeveel baniere het u gesien? — Elk van die drie organisasies wat ek alreeds genoem het plaaslik het 'n banier gehad in hierdie stoet. Ek het nog een gesien waarop UDF geskryf was met swart ink. Daar was een CRADORA van Cradock.

Het u geweet waarvoor staan CRADORA? — Ja, ek het geweet.

Wat is dit? — Cradock Residents Association.

Enige ander baniere of is dit al? — Dit is al.

Kon u hoor wat binne-in die kerk, toe die kerkdiens binne-in die kerk aan die gang was, kon u hoor wat daar binne gesê is? — Ja. Ek het met 'n landrover gery wat net agter die (10) kerk was, dit wil sê daar is twee strate, een aan weerskante van die kerkgebou. Ek het in die agterste straat gestaan terwyl die mense aan die voorkant van die kerk, dit wil sê in die ander straat was. So, ek kon hoor wat daar gebeur het.

Het u heeltyd buite die kerk gestaan? — Ja.

Was daar luidsprekers gebruik in die kerk? — Dit is so.

Kon u die toesprake in die kerk hoor? — Ek het 'n baie skerp toespraak gehoor van die vroumens Elizabeth Sibanda. Sy het haarself voorgestel as Elizabeth Sibanda, bekend as (20) General.

HOF : Dit is nou Mamma General? — Ja.

MNR. HANEKOM : Wat het sy gesê? — Sy het daar aan die gehoor gesê by hierdie begrafnis dat sy 'n lid is van die ANC en toe verder gesê dat sy alreeds in Robbeneiland was. Sy het toe verder gesê dat daar nie in Somerset gewerk word nie. Sy het toe verder gesê sy kan sien die biersale hier staan nog. Die Munisipaliteit se kantore staan nog. Sy het toe verder gesê al hierdie goed wat sy daar sien wat nog staan, in Cradock was daarmee weggedoen. Sy het toe verder gesê al was sy (30) in Robbeneiland gewees vir daardie jare wat sy daar was, sal

... / dit

dit nie haar gevoel verander nie.

Is dit al wat u onthou van haar toespraak? -- Ja. Verskoon my. Na aanleiding van die toespraak van hierdie vroumens dat sy reeds in die tronk was by Robbeneiland en dat sy 'n lid is van die ANC, na 'n paar dae het ek ondersoek ingestel om dit vas te stel, as gevolg waarvan ek toe by die sekuriteitspolisie uitgekom het en dit was aan my bevestig dat sy wel ... (Hof kom tussenbei)

HOF : Is dit toelaatbaar?

MNR. HANEKOM : Nee.

(10)

HOF : Ek skrap dit.

MNR. HANEKOM : Ons laat daardie deel uit. Na die teraardebestelling in die begraafplaas, is die stoet weer gelei van die begraafplaas af terug na die huis van die oorledene? -- Na die begrafnis?

Ja, nadat die begrafnis in die begraafplaas afgehandel is? -- Ja, dit is so.

Wie het die stoet gelei? -- Mathews Goniwe.

Het u stelling ingeneem naby die huis van die oorledene?

-- Dit is so.

(20)

Hoe ver van die huis af was u? -- Die oorledene se huis is regoor die biersaal. Dit word geskei deur 'n straat. Ek het 'n posisie ingeneem in die straat agter die biersaal, vanwaar ek 'n posisie ingeneem het in die straat agter die biersaal. Ek kon die oorledene se huis sien sowel as die mense by die oorledene se woning omrede daar niks my uitsig belemmer het nie. Daar was 'n opening gewees.

Wat het daar by die huis gebeur? -- Die huis daar by die oorledene, as ek reg is, is dit drie vertrekke. Die meeste van die mense het dus daar buite gestaan. Vanwaar die mense(30) bymekaar gestaan het daar, was daar iets gewees, want 'n persoon

... / wat

wat daar gepraat het, het op daardie ding gestaan en die persoon was dus duidelik sigbaar vanwaar ek was.

Wie was die persoon? -- Toe ons daar gekom het, het ons stilgehou en daardie posisie van ons is alreeds beskryf deur my. Onmiddellik na ons daar gestaan het, het die vroumens, Elizabeth Sibanda, daar op gaan staan, dit wil sê hoër as die ander mense. Sy is so 'n vetterige vroumens. Sy is groot van liggaam.

Wat het sy gedoen? -- Sy het die volgende woorde gebesig skerp "Kyk, hier is die biersaal. Hier staan hy. Dit is (10) mooi. Die Munisipaliteit se kantoor staan ook. Dit is ook mooi. Wat maak julle hier in Somerset? Julle sê julle werk?" Na sy dit gesê het, het ek 'n geluid gehoor van vensterruite wat breek. Dit is die biersaal se vensterruite aan die kant van die oorledene se huis. Daarna het ek opgemerk dat daar 'n groot klomp mense aan die voorkant van die biersaal gekom het. Hulle het die omheining daar uitgepluk en dit neer laat val. Hulle het na die voorkant van die biersaal gegaan.

Vanwaar het die groep mense gekom? -- Dit is die mense wat voor die oorledene se huis was. Dit wil sê die mense (20) wat by die begrafnis was.

Wat gebeur verder? -- Ek het opgemerk dat die biersaal met klippe aangeval word. Ek het vlamme opgemerk. Terwyl party besig was by die biersaal, het die ander na die Administrasiekantore toe gegaan. Dit wil sê die kantore waar die huurgelde betaal word. Toe hulle na daardie kantore toe gegaan het, was hulle naby die plek gewees waar ons posisie ingeneem het. As gevolg waarvan ons toe besluit het om verder weg te kom van daardie plek af, wat ons toe ook gedoen het. Dit het ons gedoen, want ons was die enigste landrover daar. (30) Terwyl ons so wegbeweeg het, het ons die ander voertuie gekontak

in die omgewing en hulle ingelig oor wat nou daar plaasvind in die omgewing van die plek waar ons is en dat hulle nader kan kom.

Het van die geboue wat met klippe gegooi is, ook aan die brand geraak? -- Ja, hulle het aan die brand geraak.

Watter geboue?-- Die biersaal, die "rent office", die opsigter se huis, dit wil sê die biersaal se opsigter se huis was ook aan die brand, die kafee wat "adjacent" was met die biersaal, 'n klerk by die Administrasieraad se kantore se huis was ook aan die brand, Richard Jose. (10)

Hoe ver was Richard Jose se huis van die biersaal en hierdie kantore af? -- Dit is 'n entjie ver, in 'n ander straat heel onder.

GETUIE STAAN AF.

HOF VERDAAG.

HOF HERVAT.

K349

MANDLA BENNET MGUBA, nog onder eed

ONDERVRAGING DEUR MNR. HANEKOM (vervolg) : Voor die verdagting het u gepraat van Richard Jose se huis wat ook die dag aangeval en aan die brand gestee is. -- Dit is so.

Kan u net vir die Hof duidelikheid gee. Is dit min (20) of meer in dieselfde tyd wat die kantoor en die biersaal aan die brand gestee is of is dit eers heelwat later daardie selfde dag gewees? -- Die plekke is geleë in dieselfde blok. Eers die biersaal, dan die kantore en die opsigter se huis, daarvandaan is hulle na Jose se huis toe.

En van Jose se huis af, is verdere plekke aangeval of nie? -- Ja. Regoor net anderkant die straat is my slaghuis regoor Jose se huis. Dit was ook aan die brand gestee.

Is dit korrek, 'n vorige getuie het gesê die slaghuis was nog nie klaar gebou nie? -- Ja, dit is so, maar dit sou (30) begin werk het binne drie dae.

Nadat die slaghuis aan die brand gesteeek is, wat het toe gebeur? -- Al die plekke wat ek genoem het, is in die lokasie wat bekend staan as New Brighton. Daarvandaan is die mense toe na die nuwe lokasie toe wat bekend staan as Mnandi.

Voordat ons by Mnandi kom. Het die polisie opgetree teen die mense in New Brighton? -- Ja, traangas was gebruik.

Hoe is die traangas gebruik? Is dit traangaspatrone wat afgevuur was of is dit 'n niesmasjien? -- Ek sal nie kan sê nie, want daar was 'n Casspir gewees. Die persoon op die Casspir het traangas gehad en daar was 'n landrover gewees (10) met die niesmasjien. Watter een van die twee daar gebruik was, kan ek nie sê nie.

Het u self gesien of die niesmasjien daardie dag gebruik was by daardie toneel of nie? -- Eksel self het dit nie gesien nie. Ek het net gehoor dat die gebruik was.

Wat het later daarna in Mnandi gebeur, dieselfde dag? -- Die landrover waarmee ek gery het, was gebruik vir observasie. Ons is toe soontoe. Met ons aankoms te Mnandi vind ons dat 'n raadslid se huis met petrolbomme aangeval was en een van die vertrekke was aan die brand. (20)

HOF : Watter raadslid? -- Memese.

MNR. HANEKOM : Wat het u nog gevind? -- Daarna het ons weer by 'n huis uitgekom van raadslid Izak Heka. Dit was in vlamme toe ons daar kom. Ook sy voertuig.

Was daar nog mense op die toneel by die huis wat gebrand het toe u daar kom? -- Nee, daar was nie mense gewees nie.

Was daar enige ander voorvalle die dag in Mnandi? -- Nie wat ek van weet nie, behalwe die padversperrings met wrakke.

HOF : Net in Mnandi? -- Mnandi, New Brighton en die hoofstraat, byvoorbeeld Glen Avon Road, wat in die woonbuurt (30) ingaan.

MNR. HANEKOM : Hoe was die paaie versper? -- Ou motorwrakke was daar geplaas, klippe en brandende buitebande. Die elektriese pale wat by die kantore was, was ook weggeneem om daarmee padversperrings te gaan maak.

Wanneer daardie dag, 16 Maart, het u die eerste keer padversperrings opgemerk? Watter tyd van die dag? -- Na die aanval op die biersaal en die kantore van die Administrasie en die huis van die opsigter, toe ons begin beweeg het, het ons toe vir die eerste keer opgemerk dat die paaie versper was.

Die volgende dag, 17 Maart, was daar weer probleme in (10) die Swartwoongebiede? -- Ja, dit het begin om en by 08h00 die oggend, volgens my waarneming.

In watter gebied? -- Dit was by die biersaal. Die biersaal het nie heeltemal uitgebrand die Saterdag nie. Dus die Sondag het hulle dit klaar kom uitbrand. So, drank was uitgedra om dit verder heeltemal te vernietig.

HOF : Is die drank stukkend gegooi? -- Daar was van die drank wat stukkend gegooi was en daar was mense wat die drank weggedra het.

MNR. HANEKOM : Was daar enige ander voorvalle die dag? -- (20) Ja. Dit het 'n bietjie lank gevat om hierdie biersaal heeltemal te vernietig. In die loop van die dag, 'n sekere gedeelte van die persone wat daar besig was, 'n klomp het toebeweeg na Glen Avon Road, waar ek opgemerk het dat die persone, dit is die klomp wat soontoe gegaan het, besig was om 'n trek uit die perseel uit te stoot waar dit geparkeer was deur die werker van die Raad. Dit is die Raad se eiendom. Dit is uitgetrek en omgegooi en die volgende ding wat gebeur het wat ek gesien het was dat dit aan die brand geslaan het.

Het u enige van die persone daar herken? -- Nee, ek (30) was te ver gewees om iemand te herken daar, want ek was by my

... / huis

huis gewees wat eintlik op 'n hoër vlak was. Hulle was daar onder waar ek hulle kon gesien het.

Wat het verder die dag daar gebeur? -- Die klomp wat by die trok was het teruggekeer in die rigting van die biersaal, om die hoek gegaan om by Centralstraat uit te kom en weer om 'n hoek gegaan om by Sixth Avenue, New Brighton uit te kom. Ek het die klomp gesien in Sixth Avenue, New Brighton. Ek woon in die ou lokasie by 7th Avenue. Dit is eintlik 'n verlenging van dieselfde straat. Dit word net geskei of die grens van die twee strate is Glen Avon. Dit wil sê aan (10) die ander kant is Sixth Avenue van New Brighton en duskant is 7th Avenue van die ou lokasie. Ek het dus die klomp gesien in die rigting van my huis kom.

HOF : Maar nog in New Brighton? -- Ja, dit is so.

En is u op die kant van die ou lokasie? -- Ja, ek sal sê ek is op die kant.

MNR. HANEKOM : Wat gebeur toe? -- Toe hulle op die hoek gekom het van Sixth Avenue en Glen Avon Road kon ek opmerk dat die klomp wat opkom en sing "droppers" in hulle besit gehad het wat van hout gemaak was. Hulle het die Glen Avon (20) Road gekruis en in 7th Avenue gekom. Toe hulle nou naby my huis gekom het, ek skat dit ongeveer 50 meter van my huis af, het ek gehoor toe hulle geskreeu het en gesê het hulle gaan na Mguba se huis toe. Op hierdie stadium het ek buite die huis gestaan. Toe ek dit gehoor het en toe ek opgemerk het dat die mense regtig ernstig was om in my rigting te kom, het ek my gesin daar binne-in die huis gaan waarsku dat hulle in een van die vertrekke moet gaan heel agter in die huis, want dit lyk vir my of hierdie mense die huis kom aanval.

HOF : Hoeveel mense was dit? -- Ek skat ongeveer 250 mense. (30)

MNR. HANEKOM : Gean voort? -- Ek het in die huis gaan staan

by 'n voorvenster en na hulle deur die venster gekyk terwyl hulle gekom het. -- My voordeur van die huis kyk nie in die rigting van die straat nie, maar in die erf na die tuin se kant toe. Met die gevolg, die vensters is aan die kant wat na die straat se kant toe is. Alhoewel ek vensters aan die voorkant van die huis het wat in die rigting van die tuin is. Deur dié venster kan ek die mense se bewegings in die straat sien in daardie hoek. Dit wil sê mense wat opkom met die straat of afgaan. Toe hulle voor my huis kom, het hulle gaan staan. Soos ek gestaan het, was hulle amper reg voor my (10) gewees. Ek het opgemerk dat daar klippe opgetel word. Dit was op daardie stadium wat ek mense gesien het wat aan my bekend was van hierdie klomp.

Wie was dit? -- Tobilizwe bekend as Ferrington David.

Weet u of hy aan enige organisasie verbonde was of nie? -- Die persoon was 'n skolier gewees. Ek is nie seker van sy lidmaatskap van enige organisasie nie.

Wie het u nog gesien? -- Verskoon my, ek het 'n fout gemaak. Tobilizwe was nie 'n skolier nie. Die tweede een is Sandile Dakayi. (20)

ASSESSOR (MNR. KRÜGEL) : Is dit 'n meisie? -- Nee, dit is 'n seun.

MNR. HANEKOM : Weet u of hy aan enige organisasie verbonde was of nie? -- Dit is die persoon waarvan ek gepraat het. Ek is nie seker nie, maar die persoon was 'n skolier gewees.

Het u nog iemand herken? -- Ja. Mzwandile Mashia wat ook bekend staan as KweKwe.

Was hy 'n skolier? -- Ja.

Weet u of hy aan 'n organisasie behoort het of nie? -- Ja.

Watter organisasie? -- COSAS. (30)

Het u nog mense herken? -- Ja.

Wie was dit? -- Toli Williams.

Was hy nog 'n skolier of nie? -- Hierdie een was nie 'n skolier nie.

Was hy verbonde aan enige organisasie? -- Ek weet nie daarvan nie.

Was daar nog mense wat u herken het? -- Daar is van hulle wie se name ek nie geken het nie. Wat ek later herken het as een van die persone wat by my huis was.

Het u later sy naam uitgevind? -- Ek het vasgestel wie die persoon is later, want die persoon was besig om op my (10) perseel binne te kom toe ek hom raakgeskiet het. Ek het toe die persoon daarna by die hospitaal gaan identifiseer by Fort Beaufort. Ek het die persoon gaan opspoor te Fort Beaufort, nie by die hospitaal nie, want die persoon het verdwyn by die hospitaal van Livingstone. Dit is in Port Elizabeth.

Goed, ons sal later by die voorval kom. Was daar nog ander mense in die skare wat u herken het? -- Ja.

Noem maar almal wat u ken? -- Tom Peta, 'n seuntjie.

As jy sê 'n seuntjie, hoe oud min of meer? -- Tussen 16 en 17 jaar. (20)

Wie nog? -- Dan 'n meisiekind. Gcagciso. Sy woon nie baie ver van my huis af nie. Sy woon in die huis net agter my huis.

Is daar nog baie wat u geken het? -- Nee, dit is die laaste persoon wat aan my bekend was hierdie.

Was sy a an enige organisasie verbonde? -- Ja, sy was 'n lid van COSAS.

Wat gebeur toe daar by u huis. U sê hulle was voor die huis? -- Na ek hierdie persone herken het wat daar was, was die volgende ding die klippe wat die vensters getref het. (30) Toe dit gebeur het was ek in die sitkamer gewees en daarvandaan

... / het

het ek gehardloop na 'n slaapkamer toe waar ek 'n vuurwapen gehad het, 'n R1-geweer.

Is dit een wat deur die polisie aan u uitgereik was? --
Dit is reg.

Wat doen u toe? -- Ek het twee magasynne gehad. Elkeen bevat twintig ammunisie. Dit wil sê altesaam was dit veertig. Ek het toe die huis verlaat, om die huis gekom om voor by hulle te kom. My trok was geparkeer gewees in die straat net voor die huis. Hulle was nog besig om die huis aan te val. Hulle was nie bewus daarvan dat ek die huis van agter af (10) verlaat het nie. Ek het eers in die lug geskiet. As gevolg van die skoot het hulle in my rigting gekyk. Op hierdie stadium het ek nog die persone gesien wat ek vroeër genoem het as die persone wat ek tussen die klomp gesien het. Dié wat ek van praat wat ek geken het was heel voor van die klomp en die res was agter. Dus kon ek hulle nog weer sien. Na ek in die lug geskiet het, toe hulle in my rigting kyk, het hulle na my begin gooi. Ek het toe aan die agterkant van die trok gaan wegkruip. Die aanval van klippe op die vensters het aangegaan. Ek het verskeie skote net bokant hulle koppe (20) gevuur, met die oog daarop dat hulle miskien sal weggaan. As gevolg van die skote, die klomp wat heel agter was het toe weggehardloop, maar hierdie wat heel voor was, het nog aangegaan met klipgooiery. Terwyl ek nog so in die lug geskiet het, het ek 'n manspersoon daar, 'n jeugdige, opgemerk met 'n wit houër soortgelyk aan 'n "jug".

HOF: 'n "Jug" nou, is dit 'n melkbeker? -- Dit is 'n groot houër met 'n handvatsel soortgelyk aan 'n melkbeker.

U wys nou heelwat groter as 'n melkbeker? -- Ja.

Ongeveer 35cm. -- Ek het opgemerk dat die houër 'n vloeï-(30) stof bevat wat af en toe van hierdie houër uitgeval het met die

... / beweging

beweging van die persoon. Die vloeistof was bruinerig van kleur, wat aan my soortgelyk was aan petrol.

MNR. HANEKOM : Wat doen u toe? -- Die persoon was op pad om in die hek van die perseel in te kom. Ek het langs die persoon se voete gevuur, die persoon het omgedraai, weggehardloop en tussen die klomp gaan inhardloop, terwyl die ander nog aanhoudend klippe na my toe gegooi het. Ek het gekoes en weggekruip vir die houe, maar ek het opgemerk dat daar van hulle was wat voorgekom het asof hulle ernstig is om na vore te beweeg. Ek het toedie laaste skote op hulle gevuur. Ek (10) het daardie magasyn van 20 ammunisie leeg geskiet. Die meeste het ek in die lug geskiet. Dit is net die laaste skote wat ek na hulle gemik het.

Het u gesien of u iemand getref het? -- Daar is een persoon wat ek gesien het wat ek raak geskiet het. Dit is die een wat ek later te Fort Beaufort gesien het, want toe die persoon omdraai en weggehardloop, kon ek sien dat die persoon kruppel hardloop.

Het u gesien waar u hom getref het? -- Nie daar nie, maar later het ek vasgestel dat ek hom in die bobeen getref het (20) en die koeël het deur sy bobeen geskiet.

Leef die persoon nog? -- Die persoon is in die tronk op die oomblik.

Wat het daarna gebeur nadat u die persoon raak geskiet het? -- Ek het aanhoudend geskiet. Op 'n stadium het ek in die rigting van Tom Peta geskiet terwyl ek nog moes gekyk het na die ander wat van die ander rigting af aanval.

HOF : Is dit nou met die volgende magasyn of is dit nog met die een magasyn? -- Dit is nog die eerste magasyn met die laaste ammunisie wat ek gehad het, voor ek dit uitgeskiet (30) het.

MNR. HANEKOM : Toe u die magasyn uitgeskiet het, wat gebeur?
-- As gevolg van my geskietery in die rigting van Peta en in die rigting van die ander mense wat van die ander rigting af gekom het, het die mense gevlug. Op die ou end was daar niemand gewees nie.

CROSS-EXAMINATION BY MR BIZOS : Did you know this person that had this milk jug looking object? -- Yes, I knew that person by the name of Themba. He was not very much known to me, because he was from Port Elizabeth.

Do you know of no other name? -- No. (10)

Has there been a trial about this last event that you have described? -- Yes, there has been a trial.

Is it completed or not? -- It is completed.

Where was it held? -- Regional Court Summerset East.

What was the name of the first accused? -- I cannot remember the order.

What was the result of that case? Do you know? -- They were convicted.

How many of them? -- Seven.

Are those the people you have named? -- Some of them, (20) yes.

How long ago were they convicted? -- During last year.

During 1985? -- Yes.

Before we go any further in relation to that, I just want to get some clarity about your position in this community. You are in the detectives force? -- That is so.

Not in the security police? -- No, I just work with them but I am not in the security police.

I want you to please tell me whether you consider yourself well acquainted about the organisations that were created (30) and were in existence in Summerset East? -- Yes, I am.

... / Let

Let us just get some details from you as a knowledgeable person of the community organisations in Summerset East. When was COSAS formed in Summerset East? -- I am not certain of that, but when I came to know for the first time about its existence having something to discuss with people who were involved in it, was in 1985.

So, you first became aware of the existence of COSAS in your community in 1985. Can you tell us what month in 1985 did you become aware of COSAS?-- I cannot tell exactly during which month it was, but when I started working or taking (10) part to work with the security police, it was after June. It is then that I came to know about their position as to who was who.

And that was in June 1985. That is a year ago? -- Yes.

Before that you had no knowledge of COSAS, as to whether it existed in your community or not? -- Except from what I heard.

You had no personal knowledge up to June 1985? -- No.

And similarly, could you please tell us when did you become aware for the first time of any other community (20) organisation in the community? Let us get the date first and then we will get to the other details. When did you become aware of any other community organisation? -- In 1984.

Which organisation did you become aware of in 1984? -- I heard of COSAS during the year 1984 and I only had to do direct with the people involved in it from June 1985.

We have finished with COSAS for the time being. We are talking about when did you hear, did you come to have any personal knowledge or any personal dealings with any community organisation in your community for the first time. Not (30) what you heard or any discussions that you had here and there.

... / When

When did you become aware - let us make it easy for you, when did you hear of SERA for the first time? -- During the year 1984.

What month in 1984 do you say did you become aware of SERA? -- During October, November. Somewhere during that period.

And you are sure that you heard about SERA in October, November 1984? -- That is so.

And you are as sure of that as everything else that you have told His Lordship? -- Pertaining to what? (10)

Pertaining to the existence of an organisation called SERA in your community? -- To hear about the establishment of these organisations during October, November 1984, that is that they are being put up, that is SERA and SEYCO.

When do you say, when and where were they formed in 1984? Do you know? -- I am not in a position to tell what the date was when it was formed and where was it in fact formed. All I know is it was in 1984 when there was a talk about the formation.

If I were to put to you that SERA only came to existence in 1985, April 1985, would you be able to admit or deny it? -- I am going to deny that, because the meetings which were held from February 1985 until April were being held by SERA, SEYCO and COSAS.

Do you know of any SERA presence prior to February 1985? -- Yes, because in November 1984 there was a councillors' meeting held which I was monitoring and on the placards were written SERA and SEYCO.

COURT : What do you mean by a councillors' meeting? -- By that I mean a meeting which was held by these organisations in (30) which meeting the theme was about the councillors.

MR BIZOS : You see, what I am going to suggest to you is that the inaugural meeting for the formation of SERA was in April 1985, but that there was, that there had been committees and not formal organisations which were interim committees and which co-operated with Cookhouse and other neighbouring organisations. Do you know anything about that? -- Whether there was an interim committee or a committee of some kind, but the names SERA and SEYCO I came to know those two in 1984.

Because I am going to put to you also that there was an attempt to form SEYCO in 1984, but that too did not get off (10) the ground? Do you know anything about that? -- No.

And the reason why neither of these organisations got off the ground - no, I am sorry, the reason why SEYCO, that organisation, did not get off the ground, was because they were not allowed to use any facilities belonging to the Administration Board? -- What I know is, the name SEYCO was there known since 1984.

Well, I am going to put to you that there was only an interim committee of SEYCO and the reason given right up to the end of 1984 for not giving SEYCO the hall, was because they (20) were, to use their words, an illegal organisation, because they had no inaugural meeting and constitution? -- No, that part I do not know.

If you say that there was a SERA in 1984, who was the chairman, who was the secretary and who were the committee members? -- I said from hearing from other people that it was Wilfred Mdo.

What was he? -- The chairman.

Who was the vice-chairman? Who was the secretary? Who was the treasurer? Who were the committee members? (30)

COURT : Just a moment. Let us take it one at a time. The first

... / question

question is who was the vice-chairman? -- The secretary was Wilson Ngwalangwala. I only know the chairman and the secretary.

MR BIZOS : In 1984? -- Yes.

Of SERA? -- Yes, from what I heard.

Let us take SEYCO. Who do you say, even from what you heard, the chairman was in 1984? -- I heard the chairman then was Andile Ntshutu. The secretary was LudoeJafta. Banzana, I think he was a president from what I heard.

Oh, I see. Was there a different office of president and chairman? -- Yes, that is what I heard. (10)

Any other names of the committee? -- Yes, in SEYCO. Panama Njenje, Ludoe Nxaye, Alex Mapela.

Let us make this quite clear. That these are not the names that you have given us of people whose names you learnt as an associate of the security police after the middle of 1985. These are names you heard as office bearers of SEYCO in 1984? -- That is true. I came to know about these names in the year 1984. Again in 1985. Then I came to know exactly not from hearsay.

Because you were working with the security police. (20)
You got official information? -- From what I heard pertains to 1984 and in 1985 this information I got from these people I referred to, for instance when you have to something to discuss with that person and then this person would tell you I am so and so from this organisation and holding this position.

Did you have something to do with these people whose names you mentioned whilst working with the security police after June 1985? -- Yes.

Did you interrogate this? -- In this sense that I was interpreting wherever there was a communication breakdown (30) then I would be used there as an interpreter.

WITNESS STANDS DOWN.

COURT ADJOURNS UNTIL 19 JUNE 1986.

DELMAS TREASON TRIAL 1985-1989

PUBLISHER:

Publisher:- Historical Papers, The University of the Witwatersrand

Location:- Johannesburg

©2009

LEGAL NOTICES:

Copyright Notice: All materials on the Historical Papers website are protected by South African copyright law and may not be reproduced, distributed, transmitted, displayed, or otherwise published in any format, without the prior written permission of the copyright owner.

Disclaimer and Terms of Use: Provided that you maintain all copyright and other notices contained therein, you may download material (one machine readable copy and one print copy per page) for your personal and/or educational non-commercial use only.

People using these records relating to the archives of Historical Papers, The Library, University of the Witwatersrand, Johannesburg, are reminded that such records sometimes contain material which is uncorroborated, inaccurate, distorted or untrue. While these digital records are true facsimiles of paper documents and the information contained herein is obtained from sources believed to be accurate and reliable, Historical Papers, University of the Witwatersrand has not independently verified their content. Consequently, the University is not responsible for any errors or omissions and excludes any and all liability for any errors in or omissions from the information on the website or any related information on third party websites accessible from this website.

DOCUMENT DETAILS:

Document ID:- AK2117-I1-14-110

Document Title:- Vol 110 p 5447-5500. Witnesses: Labuschagne, Mguba